

Bernard de MANDEVILLE (1670–1733)

EL RUSC ESVALOTAT o els tramposos convertits en gent honrada *

PRESENTACIÓ:

El metge holandès, establert a Londres, Bernard de Mandeville publicà l'any 1705 THE GRUMBLING HIVE, integrada després dins THE FABLE OF BEES (1714), que al principi era només un «in-quarto» anònim vint-i-sis pàgines. Les notes de l'autor fent comentaris marginals al poema, que de fet constitueixen el gruix del llibre (augmentat a cada edició), van en lletres i entre parèntesi –i òbviament no les podem reproduir aquí. Les nostres van numerades entre claudàtors. L'edició catalana (1988, dins la Col. Clàssics de Pensament Modern d'Edicions 62, Bcn.), l'hem tinguda a la vista i n'hi ha una de castellana, més extensa, a FCE a cura de Josep Ferrater Mora.

Per a estalviar-nos una mala lectura del text convé recordar que Mandeville no tenia la pretensió d'escriure, al principi, una reflexió filosòfica, sinó un poema satíric. Només d'ençà de l'edició de 1729, el llibre evoluciona cap a l'assaig filosòfic. En tot cas, Mandeville no és exactament un moralista –en el sentit de “censor” dels costums humans, per usar un mot habitual a l'època. Per a ell, com diu en el Prefaci del poema: «l'home (...) és una barreja de diferents passions i que totes, en ser estimulades i en manifestar-se el governen per torns, vulgui o no vulgui» (Introducció)... Això no necessàriament significa que l'autor defensi l'immoralisme. El liberal francès René Dumont considera LA FAULA DE LES AVELLES com a expressió d'un moment de transició des del món premodern, en què el fonamental és la submissió dels homes a altres homes i a una llei moral comuna, a un món modern en què el fonamental són les relacions entre els homes i les coses i en què la capacitat per al gaudi uneix els humans, per sobre de la submissió a la llei.

La tesi mandevilliana no és senzilla de resumir i, en canvi, resulta molt fàcil de deformar, perquè l'afirmació segons la qual «els vicis privats produeixen virtuts públiques», que de tota manera l'autor va matisar al llarg de les diverses edicions del llibre, pot tenir lectures prou diverses. Per això mateix introduïm dos apèndixs a aquest docent que convindria tenir en compte en el debat: un en què Mandeville apareix com a proteccionista (i en aquest sentit poc liberal en economia) i un altre en què Adam Smith pren distàncies respecte a Mandeville. Són tòpics molt propis del barroc tant l'afirmació segons la qual «no és possible que s'hagi persuadit mai ningú d'anar contra les seves inclinacions naturals, o de perseguir el bé dels altres, si al mateix temps no se li donava una recompensa satisfactòria», com la idea de la manipulació de la voluntat d'altri a través de l'amor propi que l'autor recull en afirmar que «l'adulació és la raó més poderosa que es pot utilitzar amb les criatures humanes» (p. 52-53 de l'edició catalana.) Que Mandeville les comparteixi (amb tot el rerafons de

tacitisme polític que impliquen) indica que forma part d'una tradició conceptual i, també, que no és tan trencador –però potser si tan “escèptic”– com a primera vista podria semblar.

Mandeville no es pot considerar estrictament utilitarista perquè no fa un judici econòmic basat en un principi moral objectivat –com el càlcul d'utilitat, per exemple– però la seva influència sobre la tesi de la identitat natural dels interessos és molt significativa. Tampoc no és un llibertí (“escandalós”, no és un sinònim gaire exacte de llibertí!), perquè no reivindica l'immoralisme escèptic (al revés, defensa explícitament la llei com a principi d'organització social), però –com els llibertins hobbesians i contra Shaftesbury– no té cap visió optimista sobre l'home. Se'l podria considerar un conseqüencialista, en la mesura que valora l'organització social per les seves conseqüències i un testimoni del naixement de l'«*homo economicus*», tot i que no sabem si Mandeville s'hauria considerat exactament un liberal o, més aviat, un republicà partidari de lleis realistes i no intervencionistes.

EI RUSC ESVALOTAT o els tramposos convertits en gent honrada *

Aquest dossier inclou la traducció del poema[R.A.]; notes; un text de Mandeville i un altre d'Adam Smith.

Un rusc espaiós amb moltes abelles,
Que vivien amb luxe i benestar;
I que, a més, eren tan famoses per les seves lleis i exèrcits
com per produir grans i nous eixams;
Eren tingudes per un planter fecund
De les ciències i la indústria.
No hi havia abelles més ben governades,
Més volubles o menys satisfetes:
No eren esclaves de tirania
Ni guiades per una *democràcia* brutal;
Les manaven reis que no podien fer mal,
Perquè en lleis el poder era limitat **[1]**

Aquests insectes vivien com els homes,
I feien com nosaltres en petit:
Es captenien com els burgesos, **[2]**
Com la gent d'espasa i com la gent de toga:
Tot i que el seu treball, essent migrants
Els seus membres menuts, no pot ser vist per ulls humans;
No tenim nosaltres, però, màquines, obrers,
Castells, artesans, armes, bergantins,
Art, obradors, ciència o bé eines,
Que no tinguessin elles també iguals:
Però essent el seu parlar ignorat,
S'han d'anomenar pel nom que l'home els dona.
Posem que, per exemple, entre altres coses,
No tenien jocs de daus, però reis sí en van tenir

I aquests tenien guàrdies, d'on veiem
Que algun joc els devia divertir;
Perquè: on s'és vist un regiment
De soldats que no es faci servir?

Tothom anava de bòlit en aquell rusc fecund;
Però les multituds el feien prosperar;
Milions s'afanyaven a donar-se
Mútuament, lascívia i vanitat;
Mentre altres milions feien el fet
Mirant de destruir la seva pròpia obra. [3]
Proveïen ben bé mig univers
Malgrat haver-hi molt més treball que obrers.
Algunes amb molts diners i poca feina
Emprenien fàcilment negocis de molts guanys.
D'altres estaven condemnades falç i pala,
En les feines més dures i pesades;
en què cada dia voluntàriament els miserables suen
i s'escarrassen per poder menjar.

(A) I d'altres s'ocupaven d'affers foscos,
Que gairebé mai no es comenten als fills;
Perquè no necessiten sinó molta barra,
I es poden muntar sense ni cinc;
Com ara fer de lladres, jugadors, alcavots, pòtols,
Brètols, xarlatans, endivinaires, truans,
I tots els qui, enemics
De tota mena de treball, s'espavilen
Mirant d'aprofitar-se de la feina
Que, amb bona fe, fa el seu proïsme laboriós.
(B) Se'ls deia tramposos, però esborreu l'epítet,
Perquè, si fa no fa, igual es captenia la gent greu i industriosa:
En tots els oficis i en totes les condicions hi havia alguna estafa,
En cap estat no mancava la impostura.

Els advocats que tenen per ofici
Crear litigis i esquinçar un dret en quatre,
Menyspreaven registres, per buscar treball [4]
A compte de possessions hipotètiques
Com si fos il·legal que el que era propi,
Sense plet, no pogués ésser emparat.
Retardaven deliberadament les audiències
Per atènyer honoraris més alts;
I en defensar les causes més injustes
Examinaven les lleis en detall
Tal com els lladres fan amb les estances,
Per descobrir per on poden entrar.

Els metges valorant fama i riquesa,
Per comptes de la salut del pacient,
No miraven sinó per ells mateixos.
I menystenint les regles de l'ofici,
Feien posat sever i estudiat

Per conxorzar-se amb els apotecaris;
Talent com amb llevadores, sacerdots i tots els
Qui oficien en naixements o funerals.
Per aguantar amb paciència allò que diu la gent
I escoltar la tieta de la senyora comtessa, prescriure els seus remeis

Amb somriure adient i mots amables,
Per tal d'acontentar tots els parents;
I allò que és la pitjor calamitat:
Les infermeres tan insolents.

Entre els nombrosos sacerdots de *Júpiter*,
Llogats per procurar les gràcies de dalt,
Només ben pocs eren cultes i eloqüents,
I milers d'ells uns murrís ignorants:
Tots, però, eren tinguts per aptes, mentre sabessin amagar
Llur peresa, lascívia, fatuïtat i avarícia;
Per això se'ls lloava, i eren tan coneguts com els sastres
Que sabien canar o com els mariners que anaven més borratxos:

Tan sols alguns d'aspecte pobre i estripat,
Místicament captaven caritat,
Prometent tota mena de favors,
Malgrat que el que rebessin fos escàs;
I mentre aquests sants enzes famejaven,
Els ganduls per als quals anaven captant,
Fruïen del descans amb alegria,
Bona salut i abundor de les carns. [5]

(C) Els soldats, obligats a fer la guerra,
Si se'ns sortien amb vida, els honoraven;
Però alguns que fugien de baralles sagnants
Amb les cames tallades n'escapaven:
De vegades algun valent general guerrejava,
Altres cobraven per tocar pirandó: [6]
Els qui s'aventuraven a lluitar,
Perdien aquí un braç, allà una cama,
Fins que bastant malmesos i oblidats
Sobrevivien amb mitja soldada
Mentre els qui no feien la guerra
Es quedaven a casa amb paga doble.

Llurs reis eren servits per lladregots,
Els seus propis ministres els enganyaven
Molts els robaven sense escrúpols
Alhora que els defensaven.
Les pagues eren minses, però vivien
Regalats i passant per gent de bé.
Deien, quan feien alguna astúcia,
Que eren "beneficis circumstancials";
I quan la gent començà a veure'ls el llautó
Canviaren aquest mot per "emoluments";
Els repugnava ser clars i senzills

En tot el referent als propis beneficis. [7]

(D) Fet i fet no hi havia ni una abella
Que no es delís per el que no era seu,
Molt més que no gosaven confessar als
(E) Qui pagaven; com fan els jugadors,
Els quals fins i tot jugant net, mai no admetran
El que han guanyat davant els perdedors.

Però qui pot enumerar tants fraus?
La merda que hi havia pels carrers,
Venuda com a fems per adobar,
Els compradors sovint veien després
Que estava adulterada en bona part
Amb pedres matusseres i amb morter;
L'enganyat no podia pas piular
Perquè venia a l'altre sal a preu de mantega.

La justícia, famosa per la seva equitat,
Encogada, no havia, però, perdut el sentiment
La mà esquerra, que aguanta la balança,
Sovint l'or la hi havia fet baixar,
I malgrat l'aparença d'imparcial,
Només si el càstig era corporal
Pretenia complir el manament de llei
En homicidis i fets criminals
Bé que a algú l'enxampaven en un frau, era penjat
Amb la corda que ell mateix trenava a la presó.
Però l'espasa que Justícia a la mà duia
Era tan sols pel pobre i el damnat
Als quals necessitat abassegava
Que sense ni merèixer el seu crim aquest fat
Eren lligats a l'arbre maleït,
Per protegir, tan sols, els rics i els grans

A tot arreu tot era ple de vici,
Però el conjunt de tot en feia un paradís;
En pau lloades i en la guerra temudes
Les abelles desvetllaven l'estima dels veïns
I pròdigues de riquesa i de vida,
Dels altres ruscós eren un mirall
Benaurances els duia aquell estat;
Per fer-los grans servien els seus crims.

(F) I la virtut que dels polítics
Havia après milers de trucs i enginys,
Per la seva boníssima influència,
Amb el vici s'havien fet amics:

(G) El més canalla d'entre la multitud
Al bé comú donava algun profit.

L'Estat només volia assegurar
El conjunt, mentre les parts es planyien:
Tal com en l'harmonia musical,
On els sons lliures en l'acord s'afinen,

(H) Hi ha parts directament contràries,
Que el en mutu contrast troben recolzament.
Doncs ben igual: la temperança amb sobrietat
Servia la borratxera i la golafreria
(I) L'arrel de tots els mals, l'avarícia, que és vici,
D'allò més cargolat i verinós,
Era llavors esclau de la llarguesa,
(K) Aquest noble pecat; (L) i el luxe
Donava ocupació a un milió de pobres.
(M) I uns altres tants mercès a l'orgull més odiós,
(N) trufat d'enveja i vanitat, feien la seva indústria
La seva gran follia, les despeses
En grans farteres, en mobles, en vestimenta, i en tot
Aquest vici ridícul fou el motor perquè el comerç girés millor.
Les seves lleis, talment els seus vestits,
Eren objectes sempre mudadors
Ja que allò que els estava bé algun temps
En sis mesos es tornava criminal
Però mentre canviaven les lleis
Sempre buscant i corregint imperfeccions
Podien esmenar quan s'adonaven
De defectes que cap prudència no havia previst. [8]

Així el vici nodria l'esperit d'invenció
Que combinada amb el temps i la indústria,
Havia dut les comoditats de l'existència,
(O) els seus plaers, joies i benestar,
(P) a tal altura, que aquells qui eren més pobres
vivien molt millor que els rics abans,
i res més no podien desitjar.

Que vana és la mortal felicitat!
Tan sols si haguessin entès correctament els límits de la benaurança;
I que la perfecció a la terra
És més que allò que els déus poden concedir
Les bestioles s'haurien quedat
Satisfetes amb els seus ministres i amb el seu govern
Però elles a cada fracàs,
Com ànimes perdudes, sense empara,
Maleïen polítics, tropa i flota:
"A baix els tramposos!" tothom s'exclamava.
Malgrat saber els propis enganys,
Cruelment no els suportaven en els altres

Un que s'havia fet ric com un príncep
Enganyant el seu amo, el rei i els miserables,
Tenia les penques d'exclamar-se: "Aquesta terra s'ha de fondre,
Per tots aquests fraus". I en qui pensava, doncs,
Tot exclamant-se així el brivall sermonejaire?
En un guanter que xai per cabrit dava.

No es cometia el més mínim error
O res que anés contra els negocis públics;

Que tots els bergants no s'exclamessin sempre:
"Oh, déus! No hem de trobar mai ningú que sigui honrat?"
Mercuri reia davant la imprudència,
I altres veien com forasenyat
Queixar-se sempre del que més agrada.
Però *Júpiter*, per l'ira esperonat,
Jurà per fi que alliberaria
-i així al final va fer-ho- el rusc queixós de tanta deshonestedad,
El frau en un moment de res desapareix
I l'honradesa als cors tot d'un d'una entra a cabals
Se'ls mostren com en l'arbre de la ciència
Els crims que en veure'ls tot de vergonya fan
I que en silenci ara confessen
Enrojolant-se per tots els pecats:
Com els infants dissimulant les faltes
A qui el color traeix el seu pensar,
Imaginant que, quan algú se'ls mira
Els altres veuen allò en què han mancat

Però, oh Déus!, Quina consternació,
Quin canvi tan enorme i tan sobtat!
En menys d'una hora, arreu de la nació
Baixa un penic la lliura de carn
La hipocresia perd la seva màscara,
La del gran estadista i del farsant:
I alguns que havien tingut bella parença
Ara amb la pròpia cara fan estrany
Els tribunals des de llavors callaren,
Perquè els deutors pagaven de bon grat
Fins el que el creditors no recordaven
I perdonaven els necessitats.
Els qui anaven errats tot d'una van callar
I els plets mal fundats s'abandonaren
Amb la qual cosa, com que no hi havia
Feina per a advocats en un rusc tan honrat,
Tots ells, excepte els que ja en tenien prou
Armats dels seus tinters van escampar

Tot punt penjats un quants i quan els altres
Foren alliberats de la presó,
Justícia, no essent més requerida sa presència,
Es retirà, pomposa, d'aquest món.
Primer se'n van anar els ferrers amb reixes,
Portes de ferro, panys, claus i grillons.
Després els carcellers i els agutzils.
Precedint la deessa, lluny de tots,
El seu fidel i principal ministre,
Mossèn Botxí, de la llei complidor,
Sense portar l'espasa imaginària,
Sinó corda i destal, com de rigor
Tot seguit la gentil encaputxada
Justícia en un núvol volador
Voltant el carruatge, i al darrera,

Hi anaven els sergents i altres poltrons,
Macips i tota mena d'oficials
Que xuclen llàgrimes.

Els metges que vivien dels mals de la gent
No receptaven res si no eren ben experts
I estaven tan ben escampats
Que anaven, diligents, a tot arreu
Apaivagaven queixes i guarien
Els pacients de dolors i de desastres
Rebutjaven les drogues portades de països remots
I en treien de fetes al propi indret
Sabent que els déus mai no envien cap mal
Sense donar-nos a l'hora el seu remei
Els mossens van treure's la peresa,
Ja no imposaven delmes a la gent;
Els mateixos servien sense vicis
Pregant i amb sacrificis als bons déus
Tots els qui resultaven incapaços
O no feien servei, els van fer fora
No hi havia pas feina per tothom
(si és que els honestos l'han de menester)
eren uns quants amb un gran sacerdot
a qui la resta fou obedient
s'ocupaven ells mateixos del ministeri
sagrat i no dels mundanals afers.
No es treien del davant cap miserable,
Ni pessigaven el sou del pobre obrer
Ans d'ells menjar, donaven als afamats.
Pa en abundància trobaven els bracers
I per al pelegrí cansat hi havia recer i llit

Entre els ministres que el rei tenia
I entre els servidors de més avall
El canvi fou molt gran **(Q)** perquè vivien **[9]**
Frugalment del salari estipulat
Que deu vegades una pobra abella
El seu deute hagués de pidolar
I que l'encarregat volgués propina
O bé que en demanés per no cobrar
Tot això que abans era una ganga
Ara es tenia per engany flagrant
Tots els llocs manegats abans per tres
Que entre ells es vigilaven els fraus
I que sovint en bona companyia
L'un ajudava l'altre en els enganys
Ara són ocupats per un de sol
I així més de mil llocs s'han estalviat

(R) L'honor ja no podia satisfer-se
Amb viure i deure el que havia després.
Els rendistes penjaven les lliurees,
Deixaven les carrosses per tres rals

I es venien l'estable amb els cavalls guarnits
I els castells per quedar nets de deutes
La despesa inútil s'evita com un frau.
No s'envien exercits fora del país
Hom es burla de les glòries de la guerra
I de l'estima que d'altres nacions prové
Tan sols es lluita per amor a la terra
Quan dret o llibertat són en perill

Ara fixeu-vos com en el rusc gloriós
Honradesa i comerç són avinents
Ja s'ha acabat la gresca, tot s'esfuma
I tot pren un aspecte diferent
Perquè va resultar que no tan sols se n'havien anat
Les abelles que cada any gastaven més diners
Sinó que la multitud que d'elles en vivia
Es va veure en el cas de fer el mateix
Debades buscaven altres oficis
Tots eren saturats conformement

S'esfondrà el preu de la terra i de les cases;
Palaus meravellosos, els murs dels quals
Com els de Tebes, s'alçaren per lluïment
Ara estan a lloguer; mentre que
La mansió que abans els déus tant festejaven,
Més valdria veure-la cremada que haver-se de mirar
El rètol miserable de la porta
Fent escarni del sublim d'altre temps.
L'ofici de fer cases no s'estila
Els artesans estan desenfeïnats
(S) No hi ha pintor a qui l'art doni fama
Ni els escultors en pedra o fusta tenen anomenada.

Els qui es van quedar, ara tots ben sobris,
Ni tan sols gosen gastar, sinó que pensen amb anar tirant,
I un cop pagat el beure a la taverna
Decidien no tornar-hi mai més.
Cap coqueta de cabaret en tot el rusc
No podia pagar-se vestits de fil d'or
Ni *Torcol* avançar cap vasta suma
Per un *Borgonya* i per un *Orleans*.
És fora el cortesà que amb la seva amigueta
Per Nadal feia un àpat opulent
Gastant-se en dues hores a la taula
El que en un dia costa un regiment de cavalleria

Cloe, l'altiva que per viure amb grandesa
(T) Feia que el seu marit robés l'Estat
Ara, però, s'ha de vendre els mobles
Pels quals havien saquejat l'Índia.
Redueix la factura de les compres
I només porta un sol vestit tot l'any.
Ha passat avall el temps dolç i voluble

I els vestits com les modes ara duren
Els teixidors que filaven seda i plata
I els oficis accessoris
S'han fos. La pau i l'abundància
Regnen bé de preu i austerament
La natura, que els pagesos no forcen
Tots els arbres fa fruitar a la seva hora
No es poden, tanmateix, trobar rareses
Si per tenir-ne no es paga el treball
Mentre minva l'orgull i el luxe
A poc a poc va abandonant els mars
No sols els mercaders, sinó les Companyies
Que suprimeixen manufactures senceres.
Oblidades queden les arts i els oficis
El contentament arruïna la indústria.
(V) Admiren tots el casolà rebost
res no volen haver, ni res cobegen.

D'abelles tan poques en queden al rusc
Que ni defensar-se no poden de la centèsima part
Dels atacs que els preparen
Els enemics nombrosos per qui abans es feien respectar
Fins que troben un lloc ben protegit
On moren, o es defensen de l'atac
No hi ha cap mercenari al seu exèrcit
Lluiten amb gran braó i integritat
Totes soles amb molta fermesa
I la victòria assoleixen al final.
Triomfaren, però, a un preu ben alt
Perquè milions d'insectes havien estat morts
Formades per l'esforç i la fatiga
El confort mateix els va semblar un vici
I això en va millorar la sobrietat
I per evitar excessos
S'envolaren endins del buit d'un arbre
Amb honradesa i amb felicitat.

MORALITAT

Deixeu, doncs, de queixar-vos: tan sols els necis
(X) Volen fer d'un gran rusc un rusc honest.
(Y) Gaudir les comoditats del món,
Ser celebrats a la guerra i viure en el confort,
Sense grans vicis, és una perfectament vana
Utopia, que s'ha posat al cap.
El frau, el luxe i l'orgull cal que existeixin
Si en volem treure partit.
La fam és terrible incomoditat, segurament;
Però sense ella, hi ha digestió i bona salut?
Es que el vi bo no surt
De la vinya més seca i vella d'anys?
Quan se la deixa créixer sense fer-ne cabal,
Ofega d'altres plantes i es converteix en fusta,

Però ens beneeix amb el seu noble fruit
Tan aviat se la pot lligar i podar
Així es constata que el vici esdevé també un benefici
Quan la justícia l'escapça i el limita.
És a dir, que si un poble ser gran
Tan necessari és per a l'Estat el vici.
Com ho és la fam per a poder menjar.
La virtut tota sola no pot fer florir les nacions
En la magnificència; i si es vol tornar a veure
Una Edat d'Or, cal estar tan disposats
A menjar aglans com a ser honestos.

FINIS

NOTES A CURA DE RAMON ALCOBERRO

* El poema és l'origen del llibre de LA FAULA DE LES AVELLES, constituït pels comentaris, progressivament més moralitzants, sobre el text. L'edició catalana recull una traducció poètica del text a cura de Francesc Vallverdú i un pròleg d'Ernest Lluch, en edició de Lluís Flaquer.

[1] Observi's que per a Mandeville la justícia –com la injustícia– són un derivat de la llei. El rusc no és un lloc anàrquic (pecador, si; però anàrquic no!), "perquè en lleis el poder era limitat". Quan fa referència a "una *democràcia* brutal" (o "versàtil"); convé saber que des de Plató la democràcia era vista com la porta d'entrada de la demagògia.

[2] Les abelles es capturen "com nosaltres a la ciutat"; és la ciutat i el comerç l'àmbit del liberalisme. Els burgesos, la noblesa de roba (o de toga: és a dir, els advocats) i la d'espasa (els militars) constitueixen la societat estricta.

[3] És la multitud el nou subjecte econòmic i Mandeville ho mantindrà al llarg de tot el poema malgrat que en aparença es faci la lloança del consum d'estatus propi d'una èlit. Mandeville ha vist molt bé l'element de constant "destrucció creativa" que porta a terme el capitalisme, Crear constantment noves necessitats –i per tant nous serveis– és el nucli mateix del sistema.

[4] Des de 1669 hi havia a Anglaterra intents d'establir un registre públic dels títols de propietat. Entre 1704 i 1735 aquest projecte començà tímidament a posar-se en pràctica.

[5] Mandeville ha entès perfectament la divisió del món religiós en profetes i sacerdots i, per tant, la retòrica de la religió en la modernitat.

[6] Acusació que es feia al duc de Marlborough.

[7] Aquesta és, en resum, la posició de la burocràcia i dels cossos intermitjos en política que usen el llenguatge jurídic buidant-lo de significat.

[8] Idea central en el liberalisme: les lleis són imperfectes, però perfectibles i han de ser esmenades per la pràctica.

[9] Comentant aquest text (Q), Mandeville observa que «*En aquest estat de benestar indolent i d'estúpida innocència, no havent-hi necessitat de témer grans vicis, no se'n pot esperar tampoc cap virtut important. L'home no s'esforça sinó quan es motivat pels seus desigs: mentre jeu adormit i no hi ha res que el faci aixecar*» (p.162 de l'ed. catalana.)

APÈNDIX I

« (Y) GAUDIR LES COMODITATS DEL MÓN »

El fragment que reproduïm (de las darreres planes de LA FAULA DE LES ABELLES) mostra d'una manera prou clara l'ambigüitat en què es mou el text, entre la societat estamental i la comercial, entre el moralisme d'arrel barroca i l'escepticisme d'arrel moderna.

« ... He assentat com a màximes de les quals hom no ha de separar-se mai: que els pobres han de ser mantinguts rigorosament en la feina i que, si era prudent alleugerir-ne les necessitats, era follia guarir-los-les; que l'agricultura i la pesca s'havien de promoure en tots els sectors a fi de procurar provisions i abaratir el treball. He considerat la ignorància com un ingredient necessari en la barreja de la societat; de tot això es posa de manifest que no he imaginat mai que el luxe hagués de generalitzar-se a tot el reialme. Alhora he requerit que la propietat estigués ben assegurada, la justícia imparcialment administrada i que en tot es tingués cura de l'interès de la nació; però allò en què he insistit més i que he repetit més d'una vegada és la gran atenció que s'ha de tenir per la balança comercial i que el poder legislatiu ha de procurar que les importacions anuals no excedeixin les exportacions; i, on això s'observi i les altres coses de què he parlat no es negligixin, continuo encara afirmant que cap luxe de l'exterior no pot desfer un país; el seu apogeu només es veu en nacions que són molt populoses i tan sols en les classes superiors, i, com més gran sigui la població, la classe més nombrosa ha d'ésser en proporció encara la classe més baixa, que és la base que ho aguanta tot, la multitud dels treballadors pobres. »

Bernard de MANDEVILLE: LA FAULA DE LES ABELLES. Barcelona: ed. 62, 1988; p. 212. © De la traducció Josep Sales.

APÈNDIX II

« ADAM SMITH: "De los sistemas que derivan el principio aprobatorio del amor a sí mismo – TEORÍA DE LOS SENTIMIENTOS MORALES »

En aquest text, de la TEORIA DELS SENTIMENTS MORALES Adam Smith (1723 – 1790) planteja la seva distància respecte a Mandeville i la subtil diferència entre la teoria de l'amor propi (Hobbes, Puffendorf, Mandeville) i la seva pròpia concepció (d'arrel humeana) sobre la simpatia, tal com apareix al darrer paràgraf del text. Per a Hume és la simpatia, bàsicament composta per la pietat i la compassió, (i no l'interès) els motors de l'acció moral. En tot cas, el text més estricte de crítica a Mandeville per part de Smith és a la TEORIA..., part III, Secció II, cap, IV, "Dels sistemes llicenciosos".

TEORIA DELS SENTIMENTS MORALS (1759): VII Part, Secció III, cap. I

« No todos los que explican el principio aprobatorio por el amor a sí mismo, lo hacen de la misma manera, y hay bastante confusión e inexactitud en los diversos sistemas. Según Mr. Hobbes y muchos de los que les siguen (Puffendorf, Mandeville), el hombre se ve impulsado a refugiarse en la sociedad, no por ningún amor natural hacia sus semejantes, sino porque, faltándole la colaboración de los otros, es incapaz de subsistir holgadamente y al abrigo de todo peligro. Por este motivo, la sociedad se convierte en una necesidad para él, y cuanto propenda al sostén y bienestar sociales, es considerado como cosa que remotamente fomenta su propio interés; por lo contrario, todo aquello que amenaza con perturbar o destruir la sociedad, lo considera en cierta medida dañino y pernicioso a sí mismo. La virtud es el gran sostén y el vicio el gran perturbador de la sociedad humana. La primera, por lo tanto, es aceptable, y el segundo ofensivo para todos los hombres puesto que de la una prevee la prosperidad y del otro la ruina y confusión de todo lo que tan necesario es para la comodidad y seguridad de su existencia.

(...) La sociedad humana considerada desde cierto punto de vista abstracto y filosófico, se nos presenta como una inmensa máquina cuyos ordenados y armoniosos movimientos producen innúmeros efectos agradables (...) la virtud que, como quien dice, es el fino acabado del engranaje social, forzosamente agrada, mientras que el vicio, cual vil orín, que lo hace trepidar y rechinar, necesariamente ofende. Esta explicación, pues, del origen del principio aprobatorio o reprobatorio, en cuanto lo deriva de un respeto al orden social, se entronca con aquel principio que concede belleza a la utilidad (...)

Sin embargo la simpatía no puede, en modo alguno, considerarse como un principio egoísta. Cuando simpatizo con vuestra aflicción o vuestra indignación, puede sostenerse, ciertamente, que mi emoción se funda en amor a mí mismo, porque surge de hacer mío vuestro caso, de ese ponerme en vuestra situación y de ahí concebir lo que sentiría en tales circunstancias. Empero, aunque con mucha propiedad se dice que la simpatía surge de un cambio imaginario de situaciones con la persona principalmente afectada, con todo, tal cambio imaginario no se supone que me acontezca a mí en mi propia persona y carácter, sino en la persona con quien simpatizo. Cuando me conduelo de la muerte de tu hijo, no considero a fin de poder compartir tu aflicción, lo que yo, persona determinada por mi carácter y profesión, sufriría si tuviese un hijo, sino lo que sufriría si en verdad yo fuera tú, y no solamente cambio contigo de circunstancias, sino de personas y sujetos. Mi aflicción es enteramente por tu causa y en absoluto por la mía. Por lo tanto, no es nada egoísta. »

Adam SMITH: TEORÍA DE LOS SENTIMIENTOS MORALES - Antología. México: Fondo de Cultura Económica, 1978, p. 138- 143. © De la traducción: Edmundo O'Gorman. © Del prólogo Eduardo Nicol.

